

Сидоренко Наталія Сергіївна

доцент кафедри
управління та адміністрування,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління, доцент

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Аналізуючи стан запобігання та протидії корупції, зазначимо, що в Україні вона виявляється, передусім, у формі зловживань у структурі органів державної влади. Основним фактором, що спричиняє зростання її рівня, є недосконалість чинного законодавства, яке передбачає надто широкі дискреційні (дозвільно-розпорядчі) повноваження посадових і службових осіб. Це є однією з причин корупційних зловживань під час проведення державних закупівель, надання адміністративних послуг, прийняття рішень на власний розсуд.

Запобігання корупції потребує зменшення кількості дозвільних документів, податків і зборів, що ускладнюють підприємницьку діяльність, призводять до підвищення вартості та зниження якості товарів, робіт і послуг унаслідок закладення в їх ціну «корупційного податку». Широкі повноваження контрольних органів і недосконалість механізму проведення перевірок збільшує корупційні ризики під час ведення бізнесу, знижує інвестиційну привабливість країни та її конкурентоспроможність.

Потребують удосконалення механізм ротації кадрів, якість перевірки на відповідність професійним і моральним якостям, а також процедура проведення конкурсу на заміщення вакантних посад й атестації. Майже не функціонує державна система формування у службовців належних моральних якостей, доброчесності, усвідомлення, що корупція підриває авторитет і силу держави, етичних засад суспільної свідомості загалом [3, с. 14].

Зовнішня політика країн ЄС не допускає існування країни з таким високим рівнем корупції в центрі Європи, що позначається на європейському спрямуванні нашої держави. Саме тому корумпована на всіх щаблях влади Україна не становить інтересу для міжнародної спільноти, її не будуть сприймати як надійного стратегічного партнера, оскільки корупція впливає на інвестиційну привабливість держави, обмежує бізнесові-інтереси, руйнує судову систему й тим самим нівелює законність, гарантії права власності, демократію, права та свободи громадян. Саме за індексом корумпованості країни міжнародні експерти оцінюють її життєвий рівень, соціальну та економічну розвиненість, наближення до європейської інтеграції [4].

З огляду на зазначене, доходимо висновку, що антикорупційна політика

має стати невід'ємною складовою внутрішньої політики.

Антикорупційна політика України охоплює низку положень щодо запобігання та протидії корупції, що містяться в чинних актах законодавства, підзаконних нормативно-правових актах й утворюють певну ієрархічно впорядковану систему, яка має у своєму складі підсистеми. Антикорупційна правова база в Україні є «...досить розгалуженою та громіздкою: її формують близько 30 основних законів, та понад 50 підзаконних нормативно-правових актів антикорупційного спрямування» [5, с. 255].

Перше, що необхідно Україні для ефективної реалізації антикорупційної політики, – це політична воля. По-друге, принцип верховенства права має бути не просто декларацією, а реально діяти на всіх рівнях влади. По-третє, тісна співпраця з неурядовими організаціями є запорукою здійснення громадського контролю та формування в громадян свідомого негативного ставлення до корупційних виявів.

На нашу думку, лише системна та рішуча антикорупційна політика здатна змінити ситуацію щодо запобігання і протидії корупції на краще. Налагодження конструктивного партнерства органів державної влади з громадськими організаціями в антикорупційній сфері має забезпечити формування негативного ставлення до будь-яких виявів корупції в суспільстві. Водночас реальна політична воля керівництва країни сприятиме обмеженню можливостей щодо корупційних діянь в органах державної влади.

Корупцію неможливо знищити в певному конкретному публічному органі або за допомогою лише одного органу. Це явище системне, тому долати його необхідно також системно і спільними зусиллями.

Сьогодні реальний результат від антикорупційної політики значно нижчий за очікуваний, що демонструє наявність комплексу системних проблем. Передусім це стосується недосконалості системи критеріїв оцінки ефективності антикорупційної політики, яка потребує перегляду задля підвищення функціональності. Зокрема, науковці акцентують увагу на таких аспектах вказаної проблеми:

- оцінювання ефективності реалізації державної антикорупційної політики не може зводитися лише до сумарної оцінки результативності діяльності суб'єктів її реалізації. Ефективність варто визначати з урахуванням кількісних та якісних показників, які відображають реальний стан змін у суспільних відносинах, опосередкований застосуванням програмованих та інших антикорупційних заходів;

- вирішальним чинником ефективної антикорупційної політики в державі є досить чітко визначена нормативно-правова база, яка містить понад сто законів, указів, розпоряджень Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, галузевих нормативних документів. Однак за роки незалежної Української держави не вдалося досягти реального функціонування в Україні загальновизнаних державно-правових принципів

верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини порівняно з іншими цінностями;

- ефективність державної антикорупційної політики, окрім політичної волі, залежить від законодавчого забезпечення, наявності дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування процесів формування і реалізації політики протидії корупції, превентивних заходів запобігання, а також її подолання;

- складність вирішення проблеми оцінки ефективності реалізації антикорупційної політики в науково-теоретичному вимірі зумовлена її багатогранністю й недостатньою розробленістю теоретико-методологічної основи антикорупційної політики, зокрема браком вироблення та здійснення цільових антикорупційних заходів, відсутністю критеріїв оцінки ефективності антикорупційних заходів, недостатнім вивченням зарубіжного досвіду, непереконливою обґрунтованістю сучасних антикорупційних стимулів і відповідно їх неспроможністю протидіяти дедалі більшій витонченості корупційних проявів [1, с. 18].

Українська влада вжила ряд заходів щодо посилення антикорупційної діяльності. Разом з тим, на сучасному етапі вкрай важливо реалізувати прийняте антикорупційне законодавство, визначити механізм його реалізації у діяльності спеціалізованих органів, а також виправити ті законодавчі недоліки, які були допущені. Тому, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на дослідженні зарубіжного досвіду формування антикорупційної політики у розвинутих країнах світу.

Велика Британія у протидії корупції має власну багаторічну історію та існуючі традиції. Система запобігання корупції Великобританії характеризується певною специфікою, зокрема: однією з новел антикорупційного законодавства є норма, яка передбачає відповідальність компаній за нездатність запобігти даванню хабара її співробітниками; положення Закону про майно, отримане злочинним шляхом 2002 р. визначає право на конфіскацію майна отриманого шляхом вчинення злочинів корупційної спрямованості; громадський контроль за антикорупційною діяльністю здійснюється неурядовими організаціями, а також засобами масової інформації; існує інститут заохочення доносів і створення атмосфери нетерпимості до корупції як прояву деструктивної поведінки у суспільстві; заборона старшим співробітникам держслужби протягом 2 років після звільнення чи виходу на пенсію займатися приватним підприємництвом, консультувати приватних підприємців, влаштовуватися на роботу до компаній, що мають суміжну діяльність з відомством, з яким пов'язана минула діяльність співробітника. Система органів державної влади, що займається протидією корупції, фактично включає всю структуру кримінального правосуддя. Запобіганням корупційним правопорушенням, пов'язаним з викраденням грошових коштів, займається Міністерство фінансів і Національне бюро аудиту [7, с. 194].

Досить показовим прикладом виваженої імплементації європейського комунітарного права в національне законодавство та застосування запобіжних інструментів протидії політичній корупції в системі державного управління є досвід Фінляндії. Так, у Фінляндії не існує спеціальної стратегії стосовно протидії політичній корупції в органах державної влади. Так само не існує спеціальних антикорупційних законів. Замість цього в країні діють запобіжні антикорупційні норми, виписані в низці правових актів про державну службу та фінансування політичних партій. Конституція Фінляндії забезпечує гарантії проти зловживання державною владою. Зокрема, вона регламентує рішення про призначення високопоставлених урядових чиновників. Воно приймається на конкурсній основі та враховує спеціальні вимоги до етики й моралі. Відповідно Закон «Про державних цивільних службовців» 1994 р. передбачає подання публічними службовцями декларації про участь у комерційній діяльності, особистих позиках, майні, додатковій роботі. Закон «Про перевірку безпеки» визначає умови з перевірки даних осіб, які подають заяву на зайняття певної посади. Слід визнати, що найменш враженою політичною корупцією в Європейському Союзі цю країну робить більшою мірою не вплив європейських комунітарних норм, а прозорість національного державного управління, істотний рівень політичної культури посадовців, значна громадська активність (її роль виконує у Фінляндії ЗМІ), а також висока довіра громадян до органів влади [6].

Як бачимо, одними з пріоритетних заходів з формування та реалізації антикорупційної політики України на наступні роки є вдосконалення правового регулювання питань запобігання та протидії корупції, формування в суспільстві нетерпимого ставлення до корупції в усіх сферах суспільного життя та у приватному секторі, посилення інституційної спроможності державних органів, повноваження яких спрямовані на подолання корупції, а також запровадження правової антикорупційної освіти. Зміст такої освіти має бути спрямований на роз'яснення: суті антикорупційної політики, окремих найбільш важливих антикорупційних заходів та положень антикорупційного законодавства; негативних наслідків корупції як для суспільства та держави загалом, так і для кожного громадянина; соціальної та правової суті корупції, найбільш типових форм корупційних проявів; найбільш поширених (типових) корупційних ситуацій, які можуть виникати у повсякденному житті, та правових засобах їх уникнення або виходу з них; повноважень державних органів, їх посадових та службових осіб, у тому числі повноважень правоохоронних органів, зокрема у сфері протидії корупції; видів корупційних правопорушень та відповідальності за їх вчинення; шляхів та форм розвитку інститутів громадянського суспільства [2, с. 19].

Крім того, необхідно імплемувати до законодавства України положення нормативно-правових актів ЄС та найкращих практик з питань:

- розшуку та виявлення активів, на які може бути накладено арешт у судовому провадженні в цивільних та кримінальних справах;

- повернення (стягнення) активів, здобутих злочинним шляхом (у тому числі корупційним), на користь держави;
- повернення до України активів, що прямо чи опосередковано походять з України, здобуті злочинним шляхом (у тому числі корупційним), та надалі примусово стягнуті за рішеннями закордонних юрисдикційних органів на користь іноземних держав;
- розподіл зазначених вище активів між іноземними державами та Україною [8].

Проблема формування та реалізації національної антикорупційної політики нерозривно пов'язана з тенденціями та основними чинниками розвитку державотворення, власне розбудовою системи державного управління, формалізацією комплексу загроз становленню української держави. Саме тому комплексного дослідження потребують сучасні виклики і загрози в системі державного управління, проблемні питання демократизації державотворчих процесів та оптимізація систем державного управління. Формування нової моделі національної антикорупційної стратегії потребує поєднання загальних процесів оптимізації діяльності органів влади, удосконалення інституту державної служби, служби в органах місцевого самоврядування та спеціалізованої службової діяльності працівників органів влади, формування нової політики протидії корупції в умовах розвитку політичної системи України, раціоналізації діяльності спеціальних органів управління у сфері протидії корупції на основі аналізу ефективного міжнародного досвіду.

1. Дем'янчук В. А. Дискусійні аспекти оцінки ефективності антикорупційної політики України / В. А. Дем'янчук // Прикарпатський юридичний вісник. – 2017. – Вип. 6(2). – С. 17 – 20.

2. Дяченко О. П. Імплементация зарубіжного досвіду щодо формування антикорупційної політики України / О. П. Дяченко // Інвестиції: практика та досвід. – № 17/2017. – С. 17 – 20.

3. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні : автореф. дис.... канд. політ. наук : спец. 23.00.02. / Є. В. Невмержицький. – Київ, – 1999. – 19 с.

4. Реформа управління допоможе Україні позбутися корупції. – Режим доступу: <http://ipress.ua/news/>.

5. Соловійов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія / В. М. Соловійов. – Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, – 2012. – 508 с.

6. Тіньков А. Л. Особливості протидії політичній корупції в країнах ЄС / А. Л. Тіньков – Режим доступу : <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tinkov.pdf>.

7. Трепак В. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу / В. М. Трепак // Публічне право. – 2016. – № 1. – С. 193 – 201.

8. Щербакова К. Антикорупційні програми як складова системи запобігання і протидії корупції / Катерина Щербакова // юрид. газ. – 2019. – 25 черв. (№25/26). – С. 32 – 33.